

KİMLİK, KÜLTÜR VE DEĞİŞİM SÜRECİNDE
OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE

KÜRTLER

ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

6-8 EYLÜL 2012

BİNGÖL

*In the Context of Identity, Culture and Change From Ottomans to the
Present the Kurds International Symposium*

Di Pêvajoya Nasnamê, Çan û Guhertinê De Ji Osmanîyan Heta Îro Kurd

الأكراد من حيث الهوية والثقافة والتطور منذ العهد العثماني حتى اليوم

EDİTÖR

Doç. Dr. M. Cengiz YILDIZ

KATKIDA BULUNANLAR

Arş. Gör. Ahmet ALP

Arş. Gör. Fecri ARSLAN

Arş. Gör. Selman YEŞİL

Arş. Gör. Zahir ERTEKİN

Arş. Gör. Bedrettin BASUĞUY

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

2013

TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNDE TEVHİD-İ TEDRİSAT, EĞİTİM PROGRAMLARI VE KÜRTÇENİN SEÇMELİ DERS OLARAK PROGRAMDA YER ALMASI

Übeydullah PİLATİN*

Özet

Türkiye Cumhuriyeti ulus-devlet esas alınarak kurulmuştur. Din ve geleneğin şekillendirdiği toplum yapısı değişerek yerini milli ve laik yapıya bırakmıştır. Ulus-devletlerde olduğu gibi Türkiye’de de eğitim devletin özellikle önem verdiği bir alan oldu. Eğitim devletin kontrolü ve yönlendirmesiyle gerçekleşti. Tevhid-i Tedrisat kanunuyla eğitim milli ve laik yapıya dönüştürüldü. Bu ölçütlere göre eğitim programları hazırlandı ve ülke genelinde uygulanması sağlandı. Siyasi gelişmeler sonucunda eğitim programlarında bazı değişimler gerçekleşti. Türk eğitim sisteminde en son meydana gelen 12 yıl zorunlu eğitimde, din ve Kürtçe konusunda daha önce görülmemiş değişimler yaşandı. Kürtçe, seçmeli ders olarak kabul edildi ve devlet Kürtçe eğitim için gerekli müfredat ve öğretmen yetiştirme hazırlığı yapmaya başladı. Kürt siyasetçileri ve bazı aydınların kürtçe’nin eğitim dili olarak kullanılması talebi olmuştur. Ancak kürtçe’nin eğitim dili olmasının, merkezi sistemle yönetilen devletin yönetiminde de değişim tehlikesi doğuracağı endişesinden dolayı bu talep kabul görmemiştir. Tartışmalar devam etse de Kürtçe’nin devlet tarafından öğretilmesi Türk eğitim tarihinde köklü bir değişim olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar kelimeler: Ulus-Devlet, Kürtler, Kürtçe, Tevhid-i Tedrisat, Milli Eğitim Bakanlığı, Tarih, Eğitim Programları.

Tevhid-i Tedrisat, Curriculum and Kurdish language as Optional subject in Turkish Education System

Turkey was established as a nation state. In this period, the forms of society which were depended on tradition and religion were altered, hence, the forms of nationalism and secularism replaced. As nation state in turkey education specially became importance too. Education came true with control and direct of state. By Tevhid-i Tedrisat Education transformed into nationalism and secularism. Curriculum prepared according these criterions and put into practice in the country. Some chances came into true about curriculum after result of political progress. In latest change of

* Dicle Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, E.P.Ö. Doktora Öğrencisi, pilatin21@hotmail.com

12 years compulsory education of Turkish education system some change experienced about religion and Kurdish which never seen before in the past. Kurdish accepted as optional subject and state started to educate Kurdish language teachers and developed it's curriculum. Kurdish politicians and some intellectuals wanted Kurdish as official language of education. Demand to official language of education could cause dangerous and change of state's centralist system so it wasn't accepted. Whether discussions go on, teaching of Kurdish by state evaluated as a fundamental change in history of Turkish education.

Key Words: Nation-state, Kurds, Kurdish, Tevhid-i Tedrisat, History, Curriculum.

Giriş

Ulus-Devlet modeli ile yönetilen ülkelerde eğitim devlet tarafından organize edilmiştir. Bu durum Türkiye için de geçerlidir. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra gerçekleşen siyasal, ekonomik, hukuki, kültürel değişmelerin ülke geneline yayılması ve devamlılığının sağlanması için eğitime önem verilmiştir. Yeni devletin ulus ve uluslaşma süreci eğitimle gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Türkiye'nin milli eğitim sistemi Osmanlı devletinin son döneminde şekillenmeye başlamıştır. "Milli eğitim örgütü ve sisteminin kurulması esas olarak 1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile başlar."¹ Daha sonra uygulanan yasa Fransız örneğine göre liselerin kurulmasıyla eğitimdeki yenilikler devam etmiştir. "Asıl gelişme, Maarif Nezareti illerde örgütlenmeye başladıktan sonra olmuştur."² Her iki Meşrutiyet dönemlerinde eğitimde modernleşme hız kazanmış yeni okulların sayısı artmıştır. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra da yeni okulların açılması ve Maarif Nezareti'nin çalışmaları imkânlar ölçüsünde devam etmiştir. "Köylerde okul açılması tamamıyla cumhuriyet dönemi eseridir."³ Eğitimin yaygınlaştırılmasıyla milli değerlerle donatılan ve devlete sahip çıkmayı öne çıkaran eğitim programlarının ülke geneline yayılması kolaylaşmıştır.

Cumhuriyet döneminde eğitim laikleşmiş "Özellikle tarih ve dil konularında milli bir amaca yönelme başlamıştır. Ancak, zaman zaman bu alanlarda aşırılıklara da gidilmiştir."⁴ Bu dönemin en genel özelliği eğitimin devlet kontrolü altına alınmasıdır. Türkiye'nin ulus-devlet modeliyle kurulmasından dolayı eğitim devlet eliyle yapılandırılarak bütün vatandaşlar için zorunlu hale getirilmiştir.

¹ Cavit Binbaşıoğlu, *Eğitim Düşüncesi Tarihi*, Ankara: Anı Yayıncılık, 1982, s.62

² Binbaşıoğlu, s.62

³ Binbaşıoğlu, s.63

⁴ Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, Ankara: PegemA Yay., 2004, s.327

1. Ulus-devlet

Ulus kavramı, Siyaset, Sosyoloji, Tarih, Felsefe gibi birçok disiplinin konusu olduğundan bu disiplinlerin söz konusu kavramı tanımlamaları birbirinden farklı olmuştur.⁵ Bu kavram için genel olarak ortak bir geçmişe sahip aynı kültürü, dini ve dili paylaşan, gelecekte beraber yaşama arzusu olan topluluk denilebilir. Ulus ve ulusçuluk kavramı Avrupa'da meydana gelen siyasal gelişmeler sonucunda önem kazanmıştır. "Avrupa'da 18. asrın son döneminde ve 19. asrın başlarında yeni ve son derece önemli bir ulusçuluk tipi Fransız devriminin bir sonucu olarak varlık göstermeye yayılmaya başladı"⁶ Fransız ihtilalinden sonra ulusa dayalı olarak kurulan devletlerde "...vatandaşların yeni ayrıcalıkları, sorumlulukları ve onları toplumsal olarak birleştirme gibi aniden ve kompleks bir problem oluşmuştur."⁷ Devletin ulus üzerinde etkisini arttıracak ve devleti rahatlatarak olan ulusal birlik düşüncesi, eğitimin yardımıyla gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Eğitim programlarına yansıtılan hedefler genelde sorumlu, ulus ve devlete sahip çıkan iyi bir vatandaş olmayı vurgulamıştır.

Milli özelliklerin ortaya çıkarılması fikriyle gelişen Türkçülük akımı devletin kurtuluşunun milli bilinci uyandırmakla sağlanacağını savunmuştur. "İlk olarak Yeni Osmanlılar döneminde, kültürel ve bilimsel alanda başlayan Türkçülük, gelişerek ve genişleyerek en yüksek düzeyini II. Meşrutiyet'in ilanı sonrasında almıştır."⁸ Bu dönemde Osmanlı devleti içinde bulunan diğer milletlerin ayrılarak özgürlüklerini ilan etmeleri ve genel olarak dünyada gelişen milliyetçilik hareketleri, bu düşüncenin kısa zamanda ilerlemesini sağlamıştır. Daha sonraki yıllarda Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli olacak olan bu düşünce hareketinin gelişmesinde cemiyetler önemli rol almıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasında rol alanlar, laikliğin, halk egemenliğinin ve milliyetçiliğin radikal savunucuları olarak tarih sahnesine çıkmıştır. Her alanda köklü değişimler planlamışlardır. "Cumhuriyetin lider kadrosu, Türkiye'de din temelli olmayan yeni bir 'milli' Türk kültürünü inşa etmek istedi."⁹ Değişimin odağında, laikliğin bütün tanımlamalarında ortak olan 'dinle ilgisi olmayan bir devlet' vardır.

⁵ Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet GÜNGÖR, *ulus-devlet yurttaşlığından küresel Yurttaşlığa Türkiye'de Yurttaşlık Olgusu*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Malatya, 2008

⁶ Edward H. Reisner Ph.D., *Nationalism and Education Since 1789*, New York: The Macmillan Company, 1922, s.2

⁷ Reisner, s.12

⁸ Mustafa Gündüz, *Osmanlı Mirası Cumhuriyetin İnşası, Modernleşme, Eğitim, Kültür ve Aydınlar*, Ankara: Lotus yay.,2010, s.29

⁹ Ahmet Çiğdem, *Muhafazakârlık*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2004, C.5, S.34

“İmparatorluğun ‘dinsel geleneksel’ egemenlik kaynağı, Cumhuriyet döneminde ‘laik halk egemenliği’ kavramı ile yer değiştirmiştir.”¹⁰

Türkiye, ulus-devlet olarak kurulduktan sonra vatandaşların milli özelliklerini ön plana koyan ve cumhuriyeti yücelten yurtsever vatandaş eğitimi amaçlanmıştır. Laiklik, Türk dili ve tarihi konularına önem verilerek milli bir kimliğe sahip vatandaş temel hedef olmuştur. Atatürk ve devletin kurucu kadrosu eğitimin değiştirici gücüne inandıkları için milli eğitimi temele alarak devletin yeni yapısını benimseteceklerini düşünmüşlerdir. Osmanlı döneminden itibaren devam eden modernleşme süreci, medreselerin kapatılması ve yeni eğitim kurumlarının açılıp yaygınlaştırılmasıyla devam etmiştir.

2. Tevhid-i Tedrisat Kanunu

Eğitimin toplumu etkileme gücünü bilen devlet yöneticileri devletin kuruluş döneminde eğitime özellikle büyük önem vermiştir. “1920’lerde eğitim alanına ilişkin gerçekleştirilen reformlar İslami eğitimin ‘iyi bir Müslüman’ yetiştirme ilkesine karşıt olarak, eğitimin kontrolünü ulemadan alıp devlete vermeyi, ülkenin bütününde aynı eğitim sistemi ve müfredatın uygulanmasını sağlamayı, okuryazarlık düzeyini yükseltmeyi ve laik ve milliyetçi değerleri geliştirmeyi kendisine amaç edinmiştir.”¹¹ Eğitimi millileştirmek, zorunlu eğitimi uygulamak ve ülke geneline yaymak ulus-devletlerde olduğu gibi Türkiye’de de görülmüştür. “Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nin de Osmanlı devletinden ayrı olan yapısı gereği eğitimde reformlara gidilmiştir. 1924 yılında kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu ülkedeki bütün eğitim kurumlarını Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde toplamıştır.”¹² Türkiye’de ve “Hemen hemen bütün ülkelerde eğitim bir devlet politikası olarak ele alınmaktadır.”¹³ Ülkenin her yerinde uygulanacak eğitim programları devletin belirlediği ekonomik, sosyal, felsefi ve siyasal amaçlar yansıtılarak hazırlanmaktadır. Dolayısıyla okullar bireyleri sadece kendisine yetebilen, meslek sahibi bir vatandaş olmaktan öteye başka fonksiyonları da yürütürler. “Okul, mevcut politik inanç, değer ve normlar içinde öğrencileri sosyalleştiren politik olayları eleştirel bir biçimde tartışan bir yer olarak görülebilir.”¹⁴ Ulus-devlet modelinde okullar, siyasi istikrarın sağlanmasında önemli kurumlar olarak görülmektedir. Devletin politikaları buralarda doğar ya da devlet varlığını okullar aracılığıyla topluma kabul ettirir. “Okul, mevcut hükümet sistemini

¹⁰ Emre Kongar, *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye gerçeği*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2006, s.318

¹¹ Ed. Yasin Aktay, *İslamcılık (Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce)*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2005, C.6 s.399

¹² Übeydullah Pilatin, *Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Faaliyet Gösteren Geleneksel Eğitim Kurumları (Medreseler) Üzerine Bir Araştırma Batman Diyarbakır ve Siirt Örneği*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, s.41

¹³ Mehmet Şişman, *Eğitimde Mükemmellik Arayışı*, Ankara: PegemA Yayıncılık, 2002, s.17.

¹⁴ Şişman, s.18.

meşrulaştırır, politik yapısının istikrarını sağlar.”¹⁵ Devlet ve iktidarın varlığını sürdürmesinin, ülkedeki eğitim sistemine bağlı olması, devletin eğitim sistemini oluşturması ve ona müdahale etmesi meşru görülmüştür. “Eğitim sisteminin temel işlevlerinden biri de siyasal otoritenin dayandırıldığı ideolojiyi yeniden üretmektir. Eğitim sistemi bir yandan her dönemin siyasal ideolojisinin yeniden üretilmesinin işlevini gerçekleştirirken, öte yandan oluşan elitler, basın ve diğer güçlerle birlikte özellikle yüksek öğretim düzeyinde bu ideolojinin muhalefetini de üretmiş ve bir sonraki dönemin siyasal ideolojisinin hazırlanmasına yardımcı olmuştur.”¹⁶

3. Ulus devlette Eğitim ve Eğitim Programları

Programlar, daha çok merkezi bir birimin planladığı ve hedeflerin sistemli olarak gerçekleştirildiği bir taslaktır. Bu anlamda, programın varlığı, aynı zamanda tanımlanmış bir iradenin de varlığını göstermektedir. İdareciler, eğitim kurumlarının işleyişini sistematik bir şekilde yürütmek için öğretim programı hazırlarlar. “Öğretim programı daha çok merkezi bir iradenin önceden belirlediği ve yukarıdan aşağıya zorunlu kıldığı bir çerçeve olarak görülebilir. Böyle bir çerçeve, ulus ve tanımlanmış bir ulusa dayalı devlet kavramına bağlı olarak ortaya çıkar.”¹⁷

Türkiye Cumhuriyetinin temelinde milli ve laik bir devlet anlayışının olması dolayısıyla bu iki temel olgu çerçevesinde vatandaş yetiştirme hedeflenmiştir. Cumhuriyet dönemi eğitim özelliklerine bakıldığında eğitimde laikleşme ve milli bir amaca yönelme ve Tevhid-i Tedrisat göze çarpmaktadır.¹⁸ “Türkiye’nin siyasal tarihi ile eğitim alanında meydana gelen değişimler arasında paralellik vardır. Siyasal değişimin özelliklerini eğitimin sistemine yansıtmakta gecikmemiş, siyasal iktidarlar eğitim aracılığı ile kendi değerlerini topluma aktarmaya çalışmışlardır.”¹⁹ Bundan sonraki süreçte Tevhid-i Tedrisat’la birleştirilen bütün eğitim kurumları için eğitim programları hazırlanmıştır. Devlet ilk olarak Osmanlı devletinden kalan eğitim kurumları (medreseler) kapatılmış ve Tevhid-i Tedrisat kanunu çıkarmıştır. Bu kanun ulus-devlet olarak eğitimin kontrol altına tutularak yönlendirilmesinin ilk adımı olmuştur.

4. Eğitim programları ve Siyaset

Birçok ülkenin eğitim programı devlet ve milleti öne çıkaran kendine göre belirlediği iyi vatandaş yetiştirme hedefine sahiptir. ”Her Avrupa ülkesi ve ABD

¹⁵ Şişman, s.19.

¹⁶ İlhan Tekel & Selim İlkin, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999, s.59

¹⁷ Şükran Fenlioğlu, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, İstanbul: Bilim ve Sanat Vakfı Yayınları, 2008, C.6, Sayı:12, s.593.

¹⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Akyüz, s.327

¹⁹ Kemal H.Karpat, *Osmanlı Geçmişi ve Bugünün Türkiye’si*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları, 2005, s.77

okullar aracılığıyla ulusçuluk ve yurtseverlik ruhunun gelişmesini vurgular”²⁰ Ülkemizde, Cumhuriyet tarihinden beri uygulanan eğitim programlarında da milli birlik ve beraberlik, devletin bütünlüğü ve laiklik olguları vurgulanmış ve programlar onlara göre düzenlenmiştir. Devletin laiklik anlayışı ülkenin yönetimini şekillendirdiği gibi eğitim programlarını da şekillendirmiştir. Bunun sonucunda devlet muhafazakâr kesimleri kontrol altına alarak yeni nesillerin laik bir yapıya sahip olmasını hedeflemiştir.

Siyaset ve eğitimin birbiriyle olan sıkı ilişkisi de Türkiye'nin kuruluşundan başlayarak bu güne kadar süregelmiştir. Cumhuriyet döneminde devlet, muhafazakârları ve kürtleri kendi açısından potansiyel tehdit olarak algıladığı söylenebilir. Devletin muhafazakâr kesime olan bakışı eğitim programlarından da anlaşılmaktadır. Ancak son dönemlerde muhafazakârların siyasi olarak güçlenmesi bazı uygulamalarla sonuçlanmıştır. Ülkemizde uygulanan 8 yıllık zorunlu eğitim 16.08.1997 tarihinde 4386 sayılı yasayla uygulanmaya başlamıştır. 55. Hükümet tarafından, sekiz yıllık kesintisiz zorunlu ilköğretim yasa tasarısı hazırlanarak görüşülmesi için TBMM'ye sunulmuştur. Bu sistemin uluslararası ve iç politikadaki gelişmelerin sonucu olduğu bilinmektedir. Yasanın kabul edilmesinden sonra İmam Hatip Liselerinin de olmak üzere Mesleki liselerin orta kademeleri kapatılmıştır. Bu durum önemli bir tartışma konusu olmuştur.

2012-2013 eğitim yılında başlayacak olan 4+4+4 eğitim sistemi, iktidarın yaptığı ve en az 8 yıllık zorunlu eğitim yasası kadar tartışılan bir değişimi beraberinde getirmiştir. İmam Hatip Liselerinin orta kısmını açan, kuran ve din derslerini seçmeli ders haline getiren bu sistem devletin muhafazakârlara olan bakışının değiştiğini göstermektedir. Bu durumun temel nedeni, Hükümetin muhafazakar yönü olan bir parti tarafından tek başına yönetilmesi ve kamuoyunun da böyle bir beklenti içinde olmasıdır. Muhafazakarların yeni eğitim programından memnuyet duymalarının ardından eğitimde dili ihmal edildiği belirtilen kürtlerle ilgili değişiklik dikat çekmektedir.

5. Kürt Dili ve Devlet

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu kadrosu ülkede ulusa dayalı devlet modelini güçlendirmek için Türk dili ve tarihi çalışmalarına önem vermiştir. Devletin ve milletin Türk olduğu vurgulanmıştır. 1924 anayasasının 88. maddesine göre “Türkiye’de din ve ırk ayırt edilmeksizin vatandaşlık bakımından herkese “Türk” denir.”²¹ Böylece ülkede yaşayan herkesin Türk olduğu anayasal temelde doğrulanmaya çalışılmıştır. Ancak Türkiye’de yaşayan Kürtlerin en büyük azınlık olmasından dolayı devletin milli yapısına karşı bir tehdit olarak algılanmıştır. Dolayısıyla Kürt kimliği

²⁰ Lajpat Rai, *The Problem of National Education in India*, London : george allen & unwin ltd. Ruskin House, 40 Museum Street, w.c. i 1920, s.119

²¹ http://www.yenianayasa.com/anayasalar/1924_anayasasi.php ,erişim tarihi 25.08.2012 12:55

ve dili yasaklanmıştır. “Türkiye’yi uygarlaştırmak amacıyla yapılan Kemalist reformlar laik bir ulus-devlet yaratmış ve Kürt milliyetçiliğiyle sonuçlanmıştır.”²²

2000’den sonraki siyasi gelişmeler, uluslararası ilişkiler, medya ve iletişim Kürtlerin daha fazla siyaset yapmalarına olanak sağlamıştır. Kürtlerin Suriye, Irak, İran ve Türkiye olmak üzere 4 ülkeye dağılmış olması dolayısıyla Kürtler bu ülkeler içinde de önemli bir konu olmuştur. Ancak ilk önce Irak Kürtlerinin yaşadığı bölgeyi yönetme hakkını elde etmeleri ve son dönemde Suriye Kürtleri’nin yaşadığı bölgeyi yönetme olanağına sahip olmalarıyla Kürtlerin ortadoğudaki en önemli sorunlardan biri olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Türkiye’de yaşayan milyonlarca kürdün bu durumdan etkilenmesi kaçınılmaz olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla devletin Kürt kimliği ve dili konusundaki tavrı da bu gelişmelere göre değişmeye başlamıştır.

Kürtler Cumhuriyet tarihi boyunca zaman zaman sessiz kalmış ancak genel olarak siyasi olarak örgütlenme çabası içinde olmuşlardır. Bu duruma karşı devletin Kürt kimliğini ve dilini yok sayan tutumu uzun yıllar devam etmiştir. Özal döneminde Kürtlerle ilgili olumlu gelişmeler yaşandıktan sonra bazı Kürtlerin siyasi bazılarının da illegal yollarla mücadelesi devam etmiş dil ve kimliklerinin tanınması ve haklarının verilmesi talebi sürmüştür. Devlet 2000’li yıllara kadar kendi içindeki farklılıklar konusunda çekimser davranmıştır. “Avrupa Birliği’ne girmek isteyen Türkiye hala azınlıklarının olmadığı fikrini sürdürmektedir.”²³ Gelişmelere tarihi açıdan bakıldığında 2002 yılından bu güne kadar iktidarın Kürt kimliği ve dili konusunda değiştiği görülmüştür. “Erdoğan liderliğindeki AKP hükümeti, Kürt dilinin durumu dikkate alındığında Türk tarihindeki hükümetlerden daha fazla adım atılmıştır.”²⁴ İktidarın her ne kadar Kürt oylarını alma amacıyla Kürtlere yönelik yapıldığı iddiası olmasına rağmen, Kürt dilinin öğretimi için 2004 yılından itibaren özel kurslarını açılmasına izin verilmesi, Devletin kurduğu ve Kürtçe yayın yapan TRT6’ kanalının açılması, Kürt Dil Enstitüsünün üniversite bünyesinde açılmasından sonra “...geriye anadilde eğitim konusu kalmıştır. Tartışmalar anadilde eğitim konusuna odaklanmıştır. Başka bir ifadeyle bugün için Kürt sorunu, Kürtçe sorununa indirgenmiş durumdadır.”²⁵

Cumhuriyet tarihi boyunca geliştirilmek istenen tek ulusçu devlet ve laiklik anlayışı özellikle ülkede yaşayan Kürtler tarafından bütünüyle benimsenmediği söylenebilir. Kürtlerin muhalif duruşu cumhuriyet tarihi boyunca devam etmiştir.

²² M. Hakan Yavuz, (University of Utah) *Nationalism & Ethnic Politics*, Vol.7, No.3, Autumn 2001, pp.1-24 published by Frank Cass, London

²³ Suzanne Romaine, *The Impact of Language Policy on Endangered Languages*, *International Journal on Multicultural Societies*, Vol. 4, No.2, UNESCO, 2002: p.10

²⁴ Dicle Cemiloglu, *Language Policy and National Unity: The Dilemma of the Kurdish Language in Turkey*, College Undergraduate Research Electronic Journal, University of Pennsylvania, 2009, s.58.

²⁵ Hüseyin Yayman, *Şark Meselesinden Demokratik Açılıma Türkiye’nin Kürt Sorunu Hafızası*, SETA Yayınları XII I. Baskı: Şubat 2011

Aslında devletin uyguladığı asimilasyon politikasından etkilenen ve Kürt kimliğini önemsemeyen bir kısım Kürt olmuştur. Ancak Türkiye’de yaşayan Kürtlerin milyonlarla ifade edilmesinden dolayı ve Kürtlerin Irak, Suriye ve İran’daki varlığından dolayı devletin asimilasyon politikası tam olarak hedefine ulaşmamıştır. Kürt milliyetçiliği konjoktürel değişimler, çeşitli legal ve illegal örgütlerin çalışmalarıyla bu günü etkileyen bir faktördür. Kürt dili Cumhuriyet tarihi boyunca baskı ve yasaklamalardan sonra AKP hükümetinin Kürt diliyle ilgili baskıyı kaldırmasının ardından Kürtçe ülke gündemine gelmiştir.

6. Anadilde Eğitim

Bir çocuğun öğrendiği ilk dil olarak tanımlanan²⁶ anadil aynı zamanda bir ulusu da çağırır. Türkiye’de anadili Türkçe olanların çoğunluğundan ve devletin Türk ulusuna dayalı olarak yapılandırılmasından dolayı Türkçe resmi dil olmuştur. Anadil ve eğitim konusu içinde azınlıkların olduğu devletlerin karşı karşıya kaldığı bir sorundur. Bireyin anadiliyle konuşması ve eğitim görmesi bir insan hakkı olarak görülmektedir. “Bu gün dil hakları konusunda pek çok sosyo-dilbilimci, siyaset bilimci ve eğitimcinin dilsel insan hakları konusunda yazmasına karşın onların uluslararası hukuk konusundaki bilgisi çok azdır... Dilsel insan hakları, her insanın insan olmasından dolayı sahip olduğu insan yaşamını onurlandıran çok onurlu bir temel hakır.”²⁷

Çocukların ana dilleriyle eğitim almaları, onların sonraki eğitimlerinde başarılı olmalarında ve diğer eğitim hedeflerine ulaşmalarında önemli bir etkisi olduğu bilinmektedir. “Birçok araştırma çocukların temel eğitimlerinin ana dilleriyle aldıklarında daha başarılı olduklarını göstermektedir.”²⁸ Bununla birlikte bir dili konuşan insanların eğitimlerini de aynı dille almaları doğal bir istek olarak görülmektedir. Devletin resmi dil konusundaki hassas duruşundan dolayı devlet içindeki azınlıklar-resmi dilden farklı bir dile sahip olanlar²⁹ siyasi ve demokratik şartlara göre bu taleplerini dile getirmektedirler. “Bölgesel veya azınlık dili, resmi dilden farklı olan ülkede yaşayan vatandaşlar tarafından konuşulan ve geleneksel olarak kullanılan, bir grubu şekillendiren ve devleti oluşturan nüfustan sayısal olarak az olandır.”³⁰

²⁶ Ed. Adama Ouane, D.P. Pattanayak, *Towards a Multilingual Culture of Education*, UNESCO Institute for Education, 2003: p.24

²⁷ Tove Skutnabb-Kangas, In *Language policy and political issues in education*, Volume 1 of *Encyclopedia of Language and Education*, 2nd edition, ed. Stephen May and Nancy Hornberger. New York: Springer, 2008, 108

²⁸ Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Education Today The Newsletter of UNESCO’s Education Sector, July-September 2003, No:6

²⁹ Devletin resmi dilinin ana dili olmadığı ve sayısal olarak daha az olan azınlıklar söz konusudur. Türkiye’de yaşayan Kürtler, ikinci sayısal çoğunluğa sahiptir. Kürtlere azınlık denilip denilemeyeceği konusunda azınlık tanımlamalarına dikkat etmek gereklidir.

³⁰ Alie van der Schaaf, *Catalan, The Catalan language in education in Catalonia, Spain*, Netherlands Mercator-Education, 1999, s.2

Bazı ulus-devletler, hatta Amerika ve Avustralya dahil, geçmişte, kendi topraklarında yaşayan azınlıklara ve farklı etnik gruplara karşı asimilasyon, yok sayma tutumu hatta soykırım uygulamıştır. Modernleşme, uluslararası ilişkiler ve yönetim alanında meydana gelen değişimler, demokrasi ve insan haklarına verilen önemin artması sonucu, Avrupa ülkeleri başta olmak üzere gelişmiş ülkeler genel olarak kendi topraklarında yaşayan azınlıkların ve göçmenlerin temel haklarını korumaya çalışmıştır. Örneğin İspanya hâkimiyetindeki Katalonya bölgesi “asırlar boyunca ihmal ve resmen baskıdan sonra İspanya devleti 1978 anayasasında başlıca bölgesel diller üzerinde daha pozitif bir duruşu benimsemiştir.”³¹ 1979 yılında yönetimdeki değişikliklerle Katalonya bölgesinin resmi dili Katalanca olmuştur. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta, İspanya'nın bölgesel dillere verdiği serbestliğin ardında yönetim olarak da o bölgede özerklik durumunu sağladığıdır.

Değişen ve uluslararası ilişkilerin zorunlu olduğu bir dünyada devletlerin yönetimi konusunda ve özellikle farklılıkların çok olduğu devletlerde geçmişe oranla daha demokratik ve hümanist yaklaşımlar uygulanmaktadır. Devlet politikaları ülke dışındaki koşullara göre düzenlenmesine karşın ülke içindeki koşullar da ciddi anlamda dikkate alınmaktadır. “Etnik, kültürel, dil farklılıkları kendi hallerine bırakılmaz çünkü o hem tehdit hem de uyumsuzluktur.”³² Dolayısıyla farklılıklarla ilgili politikalar üretilmektedir. Bunlar içinde “dil politikası 21. asır için politika geliştirmenin kritik önemdeki bir alanı olarak meydana çıkmaktadır.”³³

Devletlerin ikinci bir anadili eğitim sistemlerine dahil ederek resmi dilin birden fazla olmasını kabul etmemeleri yönünde bir eğilimleri vardır. Bunun en önemli nedeni -Birkaç anadilin eğitimde kullanılması ulusal birliğe engeldir-³⁴ düşüncesidir. Türkiye’de de Kürtçe’nin eğitim dili olarak kullanılması fikrinin devlet tarafından şimdiye kadar kabul edilmemiş olması ve bu dilin seçmeli olarak öğretilmek istenmesinin temelinde bu durumun olduğu düşünülmektedir. Kürtçe’nin eğitim dili olarak kullanılması konusunda nerede, nasıl, ne zaman, hangi seviye ve müfredatla olacağı her zaman kolay yanıtlanamayacak sorular olacaktır. Netice olarak bu günün koşulları değerlendirildiğinde devletin Kürtçe’yi eğitim dili olarak kabul etmesinin bu günkü koşullara göre mümkün olmadığı görülmektedir. Gelecekte Ortadoğu ve Türkiye’de askeri, siyasi ve ekonomik gelişmelerin ne olacağı tam olarak bilinmemekle beraber devlet yöneticilerinin etnik ve kültürel yönetim konusunda ikna edici ve başarılı olabilecek kimselerden oluşması bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır.

³¹ van der Schaaf, s.4

³² François Grin, *Linguistic human rights as a source of policy guidelines: A critical assessment*, Journal of Sociolinguistics, Blackwell Publishing Ltd 9/3, 2005:449

³³ Grin, s.450

³⁴ Birkaç anadilin eğitimde kullanılması ile ilgili Quane, bazı ihtimalleri değerlendirmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. Ed. Adama Ouane, p.18

7. Kürtçe Seçmeli Ders

Türkiye'nin demokratikleşmesi bağlamında gerçekleşen ve Kürt dili konusundaki sınırlamaların kaldırılmasını öngören bu gelişmeler Milli Eğitim Bakanlığı'nı (MEB) harekete geçirmiş ve Kürtçe dilinin öğretimi konusunda düzenlemeler yapılmıştır. 4+4+4 eğitim sisteminin getireceği Kürtçe, Seçmeli derslerin "Dil ve Anlatım" alanında "Yaşayan Diller ve Lehçeler" bölümünde bulunmaktadır. Bu derste öğrencilerin ve velilerin taleplerine bağlı olarak farklı dil ve lehçelerin öğretimi yapılabilecektir.³⁵ Programın uygulanabilmesi için Kürt dili öğretmenlerine ihtiyaç duyulmaktadır. MEB bu amaçla Artuklu ve Bingöl Üniversiteleri tezsiz yüksek lisans programı altında Kürtçe öğretmeni yetiştirmeyi planlamaktadır. İlk etapta her iki üniversite 1000 öğrenci alımı gerçekleştirmiştir. Programa alınan öğrenciler Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, Türk Dili ve Edebiyatı, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Türkçe Öğretmenliği bölümlerinden mezundur. Kürtçenin ders kitabı konusunda da bakanlığın bir çalışması olduğu bildirilmiştir. Müfredat çalışmaları henüz bitmemiş olmakla birlikte bu dersin 2012-2013 eğitim-öğretim yılında 5. ve 9. Sınıflara verileceği planlanmıştır.

MEB'in Ortaöğretim kurumları yönetmeliğinde seçmeli ders hakkında "Seçmeli dersler, öğrencilerin hedefledikleri ve yöneldikleri alanda gelişmelerine veya ilgi ve istekleri doğrultusunda çeşitli programlarda ilerlemelerine, kişisel yeteneklerini geliştirmelerine imkân sağlayan derslerdir."³⁶ gibi bir tanımlama yapmıştır. Neticede bu dersin verilmiş biçiminde Kürtçe'nin bireysel kapsamda değerlendirilecek bir dil olarak tanındığı söylenebilir. Ayrıca MEB, öğrencilerin başarısını ölçen ve çeşitli programlara erleştiren Seviye Belirleme Sınavı (SBS) ve Lisans Geçiş Sınavında (LGS) seçmeli derslerle ilgili herhangi bir soru sorulmamasından dolayı Kürtçe, ders olarak etkisinin sınırlarının çizildiği görülmektedir. Kürtçe'nin Lisans ve Lisans üstü programı olarak sadece Artuklu üniversitesinde bulunması da öğrencilerin bu dil üzerinden yeteneklerini geliştirmesinde bir sınırlama getirmektedir. Bazı eğitimcilerin, yukarıdaki nedenlerle beraber, bir okulda kaç kişinin bu dersi seçeceği konusunda ve müfredatın hazırlanmamasından kaynaklanan belirsizlik nedeniyle ilk eğitim-öğretim yılında bazı sorunlarla karşılaşabileceğini belirtmektedirler.

7.1. Kürtçe Seçmeli Ders Konusundaki Olasılıklar

Kürtçenin anadil olarak kabul edilip okullarda eğitim dili olarak kabul edilmesi gerektiği fikrini savunanların varlığından dolayı bu dilin seçmeli ders olarak kabul edilmesinin gündemde istenen düzeyde kalmadığı söylenebilir. En azından bu gelişmenin çoğunluğu Kürt siyasetçileri olmak üzere bazı aydınları tatmin etmediği basım yoluyla elde edilen bilgiler doğrultusunda doğrulanabilir. 2004 yılında Kürtçenin özel kurslarda öğretilmesi yolunun açılmasından sonra bu kurslar yeterince ilgi

³⁵ http://www.meb.gov.tr/2_yil_zorunlu_egitim_sorular_cevaplar_meb, Erişim tarihi: 21.08.2012, 21:15.

³⁶ http://mevzuat.meb.gov.tr/html/27305_0.html, Erişim tarihi 20.08.2012, 16:35

görmemiştir. Bu durumu gerekçe göstererek, Kürtçe seçmeli dersin de beklentileri karşılamayacağı yönünde bir tahmin yürütülmektedir. Yine de bu dersten kaynaklanan olasılıkları sıralamak faydalı olacaktır:

1-MEB tarafından gerekli hazırlıklar yapıldıktan sonra özellikle Kürt dili öğretmenlerinin ve velilerin taleplerinden dolayı bu dersin beklentileri giderecek bir niteliğe sahip olacağı.

2-Kürt Siyasetçilerinin bir kısmının Kürtçe seçmeli dersini protesto ederek Kürtçenin seçmeli olarak okutulmasını engellemeleri.

3- Kürtçe dersini seçen öğrencilerin sayısının az olması

4- Her şeye rağmen Kürt dili ile ilgili hazırlıkların olmasından dolayı gelecekteki dil politikasının değişimi ve Kürtçenin eğitim dili olması durumunda, devletin programa geçişini olumlu etkileyeceği.

Sonuç

Devletin ulus-devlet modeli çerçevesinde oluşan yapısında göze çarpan milli ve laik özellikler Tevhid-i Tedrisat ile ve sonrasında hazırlanan eğitim programlarında yerini almıştır. Cumhuriyet tarihi boyunca korunmaya çalışılan eğitim yapısı zamanla değişme ihtiyacı duymuştur. Eğitim alanında meydana gelen yenilikler eğitim programlarına yansıtılmıştır. Bu değişimlerin en önemlisi din ve dil konusundaki katılığın ortadan kaldırılması olmuştur. 12 yıl zorunlu eğitimin, din öğretimiyle ilgili toplumun büyük çoğunluğunun onayladığı değişimleri içermektedir. Bununla beraber yeni eğitim sistemi Türkiye'yi çok önemli derecede etkileyen Kürt sorunun çözümü ve demokratikleşme bağlamında Kürt dilinin MEB'e bağlı okullarda seçmeli ders olarak okutulmasının önünü açmıştır. hem din hem de Kürt dili konusundaki gelişmeler, Cumhuriyet dönemi eğitim tarihi göz önüne alındığında kökten bir değişim olarak nitelendirilebilir.

Üniversitelerin ve MEB'in Kürt dili müfredatı ve ders kitapları hazırlıkları devam etmekte gelecek eğitim-öğretim yılına yetiştirilmesi hedeflenmektedir. Ancak programa olan talebin olup olmayacağı ve seçmeli dersin etkililiği tartışma konusu olmuştur. Öğrencilerinin anadillerini seçmeli olarak öğrenebilmelerinin dilsel insan hakları bakımından yeterli olmadığı ve anadili eğitim dili olarak uygulanması gerektiğinin düşünen Kürt siyasetçi ve bazı aydınların olduğu dikkat çekmektedir. Başta Avrupa olmak üzere gelişmiş ülkelerin kendi ülkelerindeki azınlıklar, etnik farklılıklar ve göçmenler konusunda dil politikalarının olduğu ve anadil konusunda daha esnek bir duruşlarının olduğu bilinmektedir. Ancak bu ülkelerin devlet yönetimlerinin de Türkiye gibi güçlü bir merkezi bir sistemle yönetilmediği, özellikle birden çok eğitim dili olan ülkelerin ve bölgesel ve otonom yapılara sahip olduğu önemlidir. Türkiye'de Kürtçe'nin anadil olarak kabul edilip Kürtlerin yaşadığı yerlerde eğitim

dilinin de Kürtçe olmasının devlet tarafından kabul edilmemesinin en önemli sebebi işte bu yönetim farklılığıdır.

Kürtçenin seçmeli ders olarak kabul edilmesinden hareketle devletin Kürt dilini tanıdığı ve bu konuda resmi bir hazırlık içinde olduğu söylenebilir. Dersin beklentileri karşılayıp karşılayamayacağı tam olarak bilinmemekle beraber Kürtçe'nin bu günün şartlarında asimilasyon ve yok olması tehlikesinden bir anlamda kurtulduğunu söylemek doğru olacaktır. Bu günün siyasi şartları ve Kürtlerin ortadoğudaki durumu dikkate alındığında Türkiye'nin gelecekte de Kürt diliyle ilgili talep ve beklentilerle karşı karşıya kalacaktır. Dolayısıyla farklılıkları göz önüne alacak adımlar atan ve zengin bir kültürel farklılıkları yönetebilecek nitelikli yöneticilerin devletin her kurumunda olması gerektiği ve bunun artık bir zorunluluktan kaynaklandığı söylemek doğrudur.

KAYNAKÇA

- Binbaşıoğlu, Cavit (1982). **Türk Eğitim Düşüncesi Tarihi**. Ankara: Anı Yayıncılık
- Akyüz, Yahya (2009). **Türk Eğitim Tarihi**, İstanbul: PegemA Akademi
- GÜNGÖR, Mehmet (2008). **ulus-devlet yurttaşlığından küresel Yurttaşlığa Türkiye'de Yurttaşlık Olgusu**, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Gündüz, Mustafa (2010). **Osmanlı Mirası Cumhuriyetin inşası, Modernleşme, Eğitim, Kültür ve Aydınlar**, Ankara: Lotus yay.
- H. Reisner Ph.D., Edward (1922). **Nationalism and Education Since 1789**, New York: The Macmillan Company
- Çiğdem, Ahmet (2004) **Muhafazakârlık**, İstanbul: İletişim Yayınları
- Kongar, Emre (2006) **Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye gerçeği**, İstanbul: Remzi Kitabevi
- Aktay, Yasin, (Ed.) (2005) **İslamcılık (Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce)**, İstanbul: İletişim Yayınları
- Pilatin, Übeydullah (2011). **Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Faaliyet Gösteren Geleneksel Eğitim Kurumları (Medreseler) Üzerine Bir Araştırma Batman Diyarbakır ve Siirt Örneği**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Şişman, Mehmet (2002). **Eğitimde Mükemmellik Arayışı**, Ankara: PegemA Yayıncılık
- İlhan Tekel & Selim İlkin (1999). **Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi

- Fenlioğlu, Şükran (2008). **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, İstanbul: Bilim ve Sanat Vakfı Yayınları,
- H.Karpat, Kemal (2005). **Osmanlı Geçmişi ve Bugünün Türkiye'si**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları
- Rai, Lajpat (1920). **The Problem of National Education in India**, London : George Allen & Unwin ltd. Ruskin House
- Yavuz , M. Hakan (2001). **Nationalism & Ethnic Politics**, Vol.7, No.3, Autumn , London: published by frank cass,
- Romaine, Suzanne (2002). **The Impact of Language Policy on Endangered Languages, International Journal on Multicultural Societies, Vol. 4, No.2**, UNESCO
- Cemiloglu, Dicle (2009). **Language Policy and National Unity: The Dilemma of the Kurdish Language in Turkey**, College Undergraduate Research Electronic Journal, University of Pennsylvania
- Yayman, Hüseyin (2011). **Şark Meselesinden Demokratik Açılıma Türkiye'nin Kürt Sorunu Hafızası**, SETA Yayınları
- Ouane, Adama (Ed.) Pattanayak, D.P. (2003). **Towards a Multilingual Culture of Education**, UNESCO Institute for Education
- Skutnabb, Tove -Kangas (2008). **In Language policy and political issues in education**, Volume 1 of *Encyclopedia of Language and Education*, 2nd edition, ed. Stephen May and Nancy Hornberger. New York: Springer
- van der Schaaf, Alie (1999). **Catalan**, The Catalan language in education in Catalonia, Spain, Netherlands Mercator-Education
- Grin, François (2005) **Linguistic human rights as a source of policy guidelines: A critical assessment**, Journal of Sociolinguistics, Blackwell Publishing
- http://www.meb.gov.tr/2_yil_zorunlu_egitim_sorular_cevaplar_MEB. Erişim tarihi: 21.08.2012, 21:15.
- http://mevzuat.meb.gov.tr/html/27305_0.html , Erişim tarihi 20,08.2012, 16:35
- http://www.yenianayasa.com/anayasalar/1924_anayasasi.php .,erişim tarihi 25.08.2012:55